

Unkarin Kansatieteellisen museon kokoelmat

A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Päätoimittaja Zoltán Fejős. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2000. 1058 sivua, 64 kuvaa.

Budapestin Kansatieteellinen museo on julkaissut pitkään odotettuna uutuuksena käsikirjan, jonka avulla museon aineisto on vihdoin yleisön ja asiantuntijoiden helposti hahmotettavissa ja saavutettavissa. Kyseessä on käänteentekevä hanke, johon ei sisälly ainoastaan kirjan tekijöiden, vaan myös kaikkien museossa koskaan työskennelleiden museologien työ. Kansatieteellinen museo, joka sai alkunsa vuonna 1872 Unkarin Kansallismuseon osastona, itsenäistyi omaksi museokseen vuonna 1947. Museon kokoelmat kattavat 250 000 esinettä, 400 000 valokuvaa ja diapositiivivia, useamman tuhannen tunnin filmi-, video- ja ääniteaineiston sekä miljoonien sivujen laajuisen käsikirjoitus- ja painotuoteaineiston. Ne muodostavat yhden unkarilaisen ja yleisen kansatieteen tärkeimmistä ja lähes ehtymättömäksi luokiteltavista lähdeaineistoista, joka nyt tämän teoksen myötä on vihdoin kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä.

Päätoimittajan johdantoluku hahmottaa ja määrittelee niteen teoreettisen taustan ja päämäärät. Tieteenhistoriallinen katsaus luonnostelee kansainvälisen kansatieteellisen ja antropologisen museologian suuntaukset, lisäksi tutustutaan museon muotoutumisen prosessiin, keruutoiminnan, kokoelmien synnyn ja tähänastisten museon tutkimusten historiaan. Johdanto on myös linjauksena Kansatieteellisen museon tulevaan toimenkuvaan, sikäli kun siinä painotetaan tarkempien analyysien sekä kokoelmien kehittämisstrategian luomisen tarvetta, kuten myös kokoelmien järjestämisen uudelleenajattelun välttämättömyyttä.

Johdantoa seuraa museon koko aineiston kokoelmakohtainen esittely yhdessä suunnitellun, yhtenäisen lähestymistavan puitteissa. Yksittäisten kokoelmien aineisto esitellään luvuissa seuraavien näkökulmien mukaan:

1. *Kokoelman historia:* muotoutuminen, tärkeimmät hankinnat ja uudistukset, kehittäminen, hankintaa ohjaavien eksplisiittisten ja implisiittisten käsitteiden rekonstruointi ja selittäminen.

2. *Kokoelman nykyinen koostumus:* sisäisen jaottelun kriteerit, materiaalin jakautuminen maantieteellisen alkuperän, esinetyyppien, huomattavien puutteiden, analyysiasteen, materiaalin yleisyyden etc. mukaan.

3. *Kokoelman tulevaisuus:* kehittyjien tarve, kartuttamisen mahdollisuudet, rajoitukset, kokoelman suljettu tai avoin – eli vielä kartutettavissa oleva – luonne, aikalaiskulttuurin dokumentointimahdollisuudet kyseessä olevan kokoelman näkökulmasta, yhteensopivuus muiden kokoelmien kanssa etc.

Yksi Kansatieteellisen museon erikoispiirteistä on, että unkarilainen ja kansainvälinen aineisto sijaitsevat samassa museossa ja keruutyö on jo perustamisesta lähtien ollut – joskaan ei aina samassa määrin ja samalla intensiteetillä – jatkuvaa molemmilla alueilla. Museon kokoelmien historia on varsin monivaiheinen, esineitä ja koko aineistoa ovat koetelleet sekä epäedulliset varastointiolosuhteet että useampi muutto. Kokoelmien asiantuntijat esittelevät yli 125 vuoden aikana kertynyttä aineistoa ottaen huomioon sen yhteydessä esiin tulevat teoreettiset, metodiset ja kokoelmien järjestämiseen liittyvät ongelmat.

Museon tämänhetkistä rakennetta vastaten vastaten käsikirjan tekijät esittelevät ensin Unkarilaisen osaston (museon unkarilaiselta kielialueelta olevien esineiden kokoelmat), sitten Kansainvälisen osaston (eurooppalaiset ja Euroopan ulkopuolisten esineiden kokoelmat) ja lopulta Etnologisen arkiston materiaalin.

Teoksen ensimmäisessä laajassa osassa saadaan kuva museon Unkarilaiseen osastoon kuuluvista, aihepiirien tai materiaaliseikkojen perusteella rakentuneista esinekokonaisuuksista, niiden historiasta, tämänhetkisestä sisällöstä ja kehittämismahdollisuuksista. Näitä kokoelmia ovat maanviljelys (Péter Szuhay), karjanhoito- ja paimentolaisuus (Zsuzsa Sáfrány), keräilytalous (Zoltán Fejős), kalastus (Miklós Szilágyi), kulkuvälineet (Imre Gráfik), rakennuskokoelma (Zoltán G. Szabó), huonekalut ja valaisimet (Gábor Fejér), tekstiilit ja puvut (Edit Katona), keramiikka (István Csupor), ruokatalous (Miklós Rékai), korit (Mária Molnár), käsityöläiset (Imre Gráfik), tavat, leikit ja pelit (Alexandra Szűcs) sekä kirkolliset esineet (Éva Szacsavay).

Unkarilaiseen osastoon kuuluu myös yksi erikoiskokoelma, *Átány-kokoelma* (Attila Selmeczi Kovács). Edit Félin ja Tamás Hoferin 1950-luvulla keräämä kokoelma koostuu kolmesta ja puolesta tuhannesta poikkeuksellisen perusteellisesti dokumentoidusta ja analysoidusta esineestä, 8000 valokuvasta ja useammasta tuhannesta sivusta muistiihpanoja, jotka kaikki käsittelevät yhden ainoan unkarilaisen talonpoikaistyönteon, Alföld-tasangolla sijaitsevan Átányin elämää. Tämä talonpoikaiskulttuurin esineellisen kulttuurin dokumentaatio luetaan Unkarin kansatieteen merkittävimpiin saavutuksiin ja se oli perustana kerääjien sittemmin kirjoittamille lukuisille Átányia esitteleville monografioille ja tutkimuksille, jotka tekivät tämän unkarilaisen asutuksen tunnetuksi myös alan kansainvälisessä kirjallisuudessa.

Kirjan toinen laaja osa esittelee Kansainvälisen osaston maanosien mukaan jaoteltuja kokoelmia, Eurooppa- (Ágnes Kerezi), Afrikka- (Edina Földessy), Aasia ja Indonesia- (Gábor Wilhelm), Oseania- (Gábor Vargyas) sekä Amerikka-kokoelmaa (Vilma Fözy – János Gyarmati).

Kokoelmien joukosta on syytä mainita erikseen Eurooppa-kokoelma, joka sisältää suomalaisen ja suurimmalta osin myös suomalais-ugrilaisen aineiston ja joka kuuluu Kansatieteellisen museon varhaisimpiin kokoelmiin. Perustan muodostavat Antal Regulyn 1800-luvun keskivaiheilla keräämät, eri suomalais-ugrilaisien kansojen parista peräisin olevat esineet. Myöhemmin kokoelmaa on kartuttanut myös kuuluisien unkarilaisten tiedemiesten (Károly Pápay, Bernát Munkácsy, János Jankó, József Pápay, Vilmos Diószegi jne.) kentällä keräämä materiaali. Pitkähkön, pääosin poliittisista syistä johtuneen tauon jälkeen 1980-luvun lopulta lähtien on tarjoutunut jälleen mahdollisuus keräystoimintaan ja eri suomalais-ugrilaisilta kansoilta peräisin olevia esineitä onkin päätynyt kokoelmaan merkittävässä määrin.

Ensimmäiset suomalaiset esineet päätyivät museoon jo varhain, 1890-luvulla. Suomen kansallismuseon ja Unkarin Kansatieteellisen museon perinteisesti hyvien suhteiden ansiosta on siitä lähtien museoiden välisen vaihdon kautta saatu kokoelmaan Suomesta peräisin olevia esineitä lähes tauotta, aina vuoteen 1982 asti.

Poikkeuksellisen rikkaan ja vain osin analysoidun aineiston on vuosikymmenien aikana onnistunut keräämään Kansatieteellisen museon Etnologinen arkisto. Käsikirjoituskokoelma (Ibolya Forrai) sisältää museoon kerättyjä tieteellisiä käsikirjoituksia, tutkijoiden muistiinpanoja, keräyksiä, kirjeenvaihtoa jne., asiakirjakokoelmaan (Endre Szemkeő) käsittää museon virallisuontoisen kirjallisen aineiston ja piirros-, maalaus- ja grafiikkakokoelmaan kuuluu ennen kaikkea kerääjien tekemiä piirroksia, suurimmalta osin kansantaiteen koristekuvioista ja motiiveista.

Arkistossa sijaitsee myös museon nuorin, 1970-luvulla syntynyt kokoelma eli inventaariokokoelma, joka sisältää jäämistöluetteloita lähes koko historiallisen Unkarin alueelta aina 1700-luvun jälkipuoliskolta 1800-luvun puoliväliin asti. Tämä kokoelma on erittäin käyttökelpoinen museon muun aineiston tukena ja antaa apua »mykän» esineistön analysoinnissa.

Yhtälailla merkittäviä ovat edelleen arkiston karttakokoelma (Endre Szemkeő), valokuvakokoelma (Klára Fogarasi), diapositiivikokoelma (Péter Granasztói), filmi- ja videokokoelma (János Tari) sekä kansanmuusiikin kokoelma (István Pávai).

Kokoelmia esitteleviä lukuja seuraa kirjassa yleinen ja kattava, 73 sivun laajuinen kirjallisuusluettelo, joka on avuksi jokaiselle kansatieteellisestä museologiasta kiinnostuneelle.

Monipuolisesta liiteosasta voi saada lisätietoja museon rakenteesta ja toiminnasta. Sieltä ovat luettavissa muun muassa ne periaatteet, joiden mukaan yksittäisten kokoelmien esittelyt on kirjoitettu, lisäksi liiteosasta on mahdollisuus seurata museon organisatorisia muutoksia sen historian myötä sekä museon nimen muuttumista. Luetteloista löytyvät tähänastisten johtajien ja pääjohtajien nimet sekä kokoelmista vastavien museologien nimet, Kansatieteellisen museon julkaisut sekä museon järjestämät kotimaiset ja ulkomaiset näyttelyt. Mukana on myös teoksessa esiintyvien taulukoiden, kaavioiden ja kuvien luettelo. Viimeksi mainittuja on yhteensä 64 kappaletta ja ne keskittyvät pääasiassa esittelemään yksittäisten kokoelmien ja näyttelyiden yksityiskohtia. Näitä olisi teokseen voinut mahdollistaa enemmänkin. Liiteosa sisältää lisäksi maailman merkittävimpien museoiden ja kansatieteellisten kokoelmien perustamisvuodet. Lopussa on henkilö- ja maantieteellisten nimien hakemisto.

Teokseen on liitetty vielä englannin- ja saksankielinen tiivistelmä sekä sisällysluettelo.

Kansatieteellisen museon rikasta aineistoa esittelevä käsikirja on tehty toimimaan useammassa funktiossa: toisaalta se asettaa museotoiminnan laajempiin, teoreettisiin yhteyksiinsä (ja tätä kautta kytkeytyy myös »new museology» -suuntaukseen), samalla se kuitenkin tarjoaa myös paljon useammasta näkökulmasta pohdittua ja analysoitua käytännön tietoa museon rakenteesta, toiminnasta ja esineistöstä. Näin se luo mahdollisuuksia tuleville, erityyppisille ja erisuuntaisille tutkimuksille.

Szuzsa Szarvas